

Enric Juliana

AQUÍ NO HEM VINGUT
A ESTUDIAR

arpa

SUMARI

Nota de l'autor	11
Granada, 16 de juny del 1947	13
Potsdam, 19 de juliol del 1945	17
Presó Central de Burgos, desembre del 1962	24
Pla d'Estabilització	27
Vaga Nacional Pacífica	37
El Cura Pitillo té una idea	47
L'home que va travessar el Río Grande	52
Eugenio Puig, venedor d'ous i gallines	61
Cartes entre la muntanya i la ciutat	73
«Has d'anar a València»	80
« <i>Terpenie, terpenie</i> »	87
Tito es rebel·la	96
Operació Bolero-Paprika	101
6.587 rajoles	111
La «Universitat de Burgos»	124
Socialistes i llibertaris	136
<i>Un dia a la vida d'Ivan Deníssovitz</i>	140
Nostàlgia	145

Un titista arriba a Burgos	151
<i>Beltenebros</i>	174
1962	180
Ressons del 62	192
Julián Grimau	195
Canvi de línia: acció!	203
Claudín i Semprún prenen la paraula	210
Moscou i Pequín trenquen	227
Autocrítica	231
Sortida	249
El Kremlin vol monarquia	258
1974	261
Truquen de matinada	279
Ford i Mao conversen	282
Casinello i González també conversen	285
Juny del 1977	289
<i>Autobiografía de Federico Sánchez</i>	298
A la Moncloa es fa un pacte	304
Nit de Reis	312
Retorn a Burgos	316
Tot s'ha perdut	319
El pont s'ha trencat	325
Bibliografia	337

Per a Núria Estadella i Nolasc Acarín

NOTA DE L'AUTOR

El destí individual i la gran riuada que anomenem Història: heus aquí la qüestió. La passió política és la voluntat d'intervenir en els engranatges que et poden trinxar. Endevinar la direcció del vent, flairar-la. Dubtar o decidir. Actuar o esperar. Desistir o resistir. Creure o estudiar. La dificultat de copsar els canvis quan tot just comencen a manifestar-se. Això va passar l'any 1946. Això va passar l'any 1962. Això torna a passar ara.

GRANADA, 16 DE JUNY DEL 1947

Els carrers de Granada són plens de gom a gom per veure passar Eva Perón. És el primer gran espectacle de la postguerra espanyola que no té res a veure amb la mort. Ha arribat una estrella en un país aïllat. El règim de Franco no agrada als guanyadors de la segona gran guerra, però resisteix. Els aliats no es decideixen a fer-lo caure. El primer ministre britànic Clement Attlee, laborista, és més hostil a Franco que el conservador Winston Churchill, però el poder anglès continua sense voler aventures a la península Ibèrica. Anglaterra vol conservar Gibraltar, porta de la Mediterrània des de l'Atlàntic. Els nord-americans s'ho rumien. No, no es decideixen a fer-lo caure, però li han negat l'entrada a l'Organització de les Nacions Unides, la nova Societat de les Nacions, acabada de constituir.

Franco està aïllat i el general Juan Domingo Perón decideix ajudar-lo des de l'Argentina. El nacional-populista Perón, que tot just acaba d'arribar al poder, ha simpatitzat molt amb el feixisme europeu, però no en pagarà cap conseqüència. L'any 1947, l'Argentina és un dels països més rics del món. Tothom els respecta. El nou governant argentí es pot permetre d'ajudar la dictadura de Franco. Es tracta de no fer enfadar gaire els nord-americans. La República Argentina concedeix dos crèdits

per valor de més de set-cents milions de pesos al govern de Madrid, per tal que l'afamada Espanya pugui pagar les importacions argentines amb bones condicions. L'aïllament comença a trencar-se. L'arribada del blat argentí als ports espanyols serà un gran esdeveniment: 400.000 tones de blat, 120.000 tones de blat de moro, 25.000 tones de carn, 50.000 caixes d'ous, 10.000 tones de lleties... És un gest benèfic i alhora polític. A canvi, els ports espanyols serviran de base, a bon preu, per a les exportacions argentines a Europa. És una demostració de força del populisme argentí en un món que cal reconstruir. Un tango després de les conferències de Teheran, Ialta i Potsdam entre les tres potències guanyadores. El tango diu: «Ei, som rics i fem el que ens rota».

És també una lliçó. Podríem considerar-ho, fins i tot, com una freda revenja. L'antiga colònia del Mar del Plata i de la pampa que no s'acaba mai, rica i pletòrica, ajuda ara la metròpolis devastada i arruïnada.

Perón, de fet, es prepara per a la Guerra Freda i posa les bases del que ell mateix anomenarà la «tercera posició»: ni amb els Estats Units ni amb la Unió Soviètica, però sempre amics dels anticomunistes cristians. El general vol rematar la jugada amb un gest polític i decideix enviar la seva dona a Espanya, responent a una invitació de Franco. Per dissimular una mica s'organitza una gira per Europa amb un nom molt pompos, «La gira del Arco Iris», que inclou una audiència amb el papa Pius XII a Roma. El plat fort és Espanya. Dues setmanes amunt i avall per la *madre patria*, després d'una rebuda triomfal a Madrid.

«¡Franco, Perón, un mismo corazón!», crida la gent convocada per la Falange. Tres-cents mil persones, diuen els diaris. El general Franco la rep amb candelletes a l'aeroport de Barajas. Acaba d'aterrar a Espanya la «reina del blat». Vint-i-vuit anys. Rossa com la més joiosa de les espigues.

Cuando Franco se me vino a los pies, yo pensé que era idéntico a Caturla, el que vendía pollos en Junín. Era petiso, barrigón, con pinta de almacenero, y llevaba una banda que se le apoyaba en la panza. Hasta la mujer y la hija se parecían a la mujer y la hija de Caturla. ¡Y con todo lo que Perón me había hablado de él...!

Convé llegir-ho en versió original. Amb aquestes paraules, Evita va explicar la primera impressió que li va causar Franco al seu perruquer, Julio Alcaraz, que l'acompanyava arreu. Amb la dona del general botiguer i panxut les coses van anar malament des del primer dia. Quan Eva Duarte va demanar visitar els «barris obrers» de Madrid, Carmen Polo va arrufar el nas. Evita volia fer peronisme. Per a l'estirada senyora de Franco, la paraula *obrer* volia dir comunista. Tanmateix, hi va haver sessió de populisme a Madrid. Volien que fos una visita en cotxe, ràpida, veloç, però ella va fer aturar la comitiva per saludar la gent que l'aclamava. Va entrar en algunes cases. Parlava amb les famílies i els regalava bitllets de cent pessetes. Alimentava una gran llegenda. De Buenos Aires només portava una consigna: «Sigues simpàtica amb ells, parla bé d'Espanya i dels espanyols, però cap paraula de suport al règim de Franco».

Som a Granada. 16 de juny del 1947. Eva Perón i el seu seguici, format per trenta-tres persones, han dormit a l'Hotel Alhambra Palace, mentre el seu germà Juancito fugia cap a una festa gitana al barri del Sacromonte. Tots plegats han acabat tard. Ella sempre s'aixeca tard. Cap a les dues de la tarda surten de l'hotel. Prop de la porta, l'espera un cotxe de cavalls per portar-la, un altre cop, a la catedral. Un altre te-dèum i després, avió cap a Sevilla. Ahir, durant la visita a la Capella Reial, davant la tomba dels Reis Catòlics, li va cridar molt l'atenció veure com el coixí de marbre de la reina Isabel de Castella està més enfonsat que el del rei Ferran d'Aragó. Li ho va comentar al seu confessor, el jesuïta Hernán Benítez. Van fer broma. «Potser a la reina li pesava més el cap. Potser tenia més idees». El jesuïta Benítez és l'home clau del viatge.

Ell s'ha entrevistat prèviament amb Franco per fixar els detalls. Ell dirigeix la gira.

Un personatge ben singular, Benítez. Gran predicador, sermons de tres hores a Radio Belgrano, orador entusiasta, molt vinculat a la lògia paramilitar que ha portat Perón al poder. Un intrigant simpàtic i culte. Cinc anys després acompanyarà Evita en la seva dura agonia, resarà amb ella mentre el càncer se l'emporta. I acabarà enfrontat a Perón per la seva deriva reaccionària. Però ara, a Espanya, Benítez, futur admirador de la Revolució cubana, és el més fidel servidor del general. Cada vespre, el jesuïta truca a Buenos Aires per informar de com van les coses per Espanya. Com que ho controla tot, el confessor Benítez també llegeix les cartes que alguns espanyols envien a la primera dama argentina durant aquest viatge que no s'acaba mai.

La comitiva ja és fora de l'hotel. Quan veu gent, Evita s'entusiasma. Surt l'actriu. S'acosta a la gentada, saluda, acarona el cap d'alguna criatura i no para de somriure. Cultiva una llegenda. La policia vigila, però també es relaxa. Aleshores, una sotana trenca el cordó. Un capellà s'abraona cap a la primera dama amb un paper a la mà i els policies se li llancen a sobre. Ella els atura amb un gest ràpid: «Deixeu-lo!». «Què vol?», pregunta Evita. «Vull clemència», li respon el capellà, mentre li lliura el sobre. A dins, deu ratlles i un nom. «Clemència», repeteix el sacerdot Juan Sánchez, més conegut al seu poble com el Cura Pitillo. Trenta-vuit anys, eixerit, enèrgic.

Eva Perón agafa el sobre, mira l'home de la sotana i intueix el que diu la carta. No és la primera lletra dramàtica que ha rebut en aquest viatge. Les altres li han arribat més discretament. «Miraré què hi puc fer», li respon, mentre el seguici es torna a posar en marxa. El Cura Pitillo queda palplantat, sorprès de si mateix. La gent se'l mira. La policia se'l mira. Tot ha anat molt ràpid, però per a ell ha estat una eternitat. Dues o tres files enrere, un home gran observa l'escena amb llàgrimes als ulls.

POTSDAM, 19 DE JULIOL DEL 1945

Stalin: És necessari examinar la qüestió del règim d'Espanya. Nosaltres els soviètics considerem que l'actual règim de Franco a Espanya va ser imposat per Alemanya i Itàlia. És un règim que suposa un greu perill per a les nacions unides que estimen la llibertat. Opinem que caldria crear les condicions que siguin necessàries perquè el poble espanyol pugui establir un règim elegit.

Churchill: Estem debatent encara les qüestions que vam incloure a l'agenda. Estic d'acord que la qüestió d'Espanya també hi hauria de ser inclosa.

Truman: El generalíssim [Stalin] vol parlar sobre aquesta qüestió?

Stalin: S'han distribuït còpies de la proposta. No tinc res més a afegir al que s'hi expressa.

Churchill: Senyor president [s'adreça al president dels Estats Units, Harry Truman], el govern britànic també està molt disgustat amb Franco i el seu govern. [...] El fet que hagin tret gent de la presó i els hagin disparat per fets que havien passat anys enrere indica que Espanya no és una democràcia d'acord amb les idees britàniques. Quan Franco em va enviar una carta pro-

posant-me fer una aliança d'Occident contra Rússia, li vaig enviar una resposta freda. Això demostra que els sentiments de la Gran Bretanya són contraris al règim de Franco.

Stalin: Jo no he rebut cap còpia de la resposta britànica a Franco.

Churchill: Veig alguna dificultat per acceptar l'esborrany proposat pel generalíssim [Stalin], sobretot pel que fa al primer paràgraf, en el qual es proposa la ruptura de tota relació amb el govern de Franco, que és el govern d'Espanya. Considerant que els espanyols són orgullosos i molt susceptibles, una mesura d'aquest tipus tindria l'efecte d'unir els espanyols al voltant de Franco, fins i tot els que ara en reneguen, en lloc d'apartar-los. [...] El resultat seria un enfortiment de Franco. Tinguem en compte que ell té un exèrcit, encara que no sigui gaire bo. Si amb aquesta acció que se'ns proposa ell en sortís enfortit, aleshores hauríem d'utilitzar la força. I jo estic en contra de fer servir la força. Sóc contrari a interferir en els països que tenen diferents règims que el nostre, a menys que ells decideixin molestar-nos. Pel que fa als països que han estat alliberats en el curs de la guerra, no podem permetre que s'hi estableixi cap règim feixista, però aquí tenim un país [Espanya] que no va prendre part en la guerra. És per això que soc contrari a interferir en els seus assumptes interns. El govern de Sa Majestat [el govern britànic] necessitarà debatre amb molta atenció aquest assumpte abans de decidir si trenca relacions amb Espanya. Estic preparat per prendre qualsevol mesura que sigui necessària, dins de la diplomàcia, per tal d'accelerar la sortida de Franco del poder.

Truman: No sento cap simpatia envers el règim de Franco, però no desitjo prendre part en una guerra civil espanyola. Ja n'hem tingut prou amb la guerra d'Europa. Ens alegrariem molt de poder reconèixer un altre govern d'Espanya en lloc del govern de Franco, però penso que és una qüestió que ha de resoldre la mateixa Espanya.

Stalin: És a dir, no hi haurà canvis a Espanya? Espanya ja està guanyant força. S'està alimentant de règims semifeixistes d'altres països [possible al·lusió a l'Argentina del general Juan Domingo Perón]. Aquest no és un tema intern. El règim de Franco va ser imposat als espanyols per Hitler i Mussolini. Us crec quan em dieu que no sentiu cap mena de simpatia pel règim de Franco, però això s'ha de demostrar amb fets. No estic proposant cap intervenció militar, ni que provoquem una guerra civil, que es podria perdre. Només desitjo que el poble espanyol sàpiga que nosaltres, els dirigents de l'Europa democràtica, adoptem una actitud negativa envers el règim de Franco. Si no ho fem així, el poble espanyol pot pensar que no som contraris al règim de Franco, és a dir, que li donem suport. Podran dir que, ja que hem deixat en pau el règim de Franco, això significa que li donem suport. La gent pot entendre que ja ens sembla bé, o que li donem una benedicció tàcita. Això és un greu risc per a nosaltres. Jo no vull estar entre els acusats.

Churchill: L'URSS ja no té relacions diplomàtiques amb el govern espanyol, així és que ningú no podrà acusar-lo del que ens acaba d'explicar.

Stalin: Però el que sí que tinc és el dret i la possibilitat de plantejar la qüestió i resoldre-la. Per què hauria de callar? Tot el món creu que les tres grans potències poden resoldre aquestes qüestions. I jo represento una d'aquestes potències, com el senyor Churchill. ¿Hem de mantenir-nos en silenci davant el que està passant a Espanya amb el règim de Franco si tenim en compte que va rebre el suport del feixisme? No hauríem de mirar cap a una altra banda davant el perill que representa l'Espanya de Franco.

Churchill: Nosaltres tenim relacions comercials antigues amb Espanya. Si la nostra intervenció no donés els fruits desitjats,

jo no voldria que aquest comerç s'aturés. D'altra banda, comprenc totalment l'actitud adoptada per Stalin contra Espanya. Franco va enviar la seva División Azul a Rússia [per lluitar al costat de l'Alemanya nazi contra l'URSS], entenc que estigui molt molest. [...] Però pel que fa a la Gran Bretanya, Espanya no va fer cap acció contra nosaltres en una època en la qual, si ho hagués fet, ens hauria pogut causar un desastre. [...] Ningú no dubta que el generalíssim Stalin no sent cap afecte envers Franco, i crec que la majoria dels britànics comparteixen aquesta antipatia. Jo només vull subratllar que l'URSS ha estat perjudicada per Franco com cap altre país.

Stalin: No és una qüestió de perjudicis. Tot i així, també crec que Anglaterra ha estat perjudicada pel règim de Franco. Durant molt de temps, Espanya va posar la seva costa a disposició dels submarins de Hitler. Per tant, vostè podria dir que, d'una manera o d'una altra, també ha sofert danys provocats per Franco. Però no desitjo que l'assumpte es valori des d'aquest punt de vista. El que importa no és la División Azul, sinó el fet que el règim de Franco és una greu amenaça per a Europa. Això hauria de ser tingut en compte. Per això crec que s'haurien de prendre algunes decisions, fins i tot si significa la ruptura de relacions diplomàtiques. Crec que hem de fer alguna cosa contra aquest règim. Podem trobar altres vies. Només hem de dir que estem en contra del règim de Franco i que considerem justa l'exigència de democràcia per part del poble espanyol. Només hem d'indicar-ho i no quedarà res del règim de Franco, els ho ben asseguro. Proposo que els nostres ministres d'Afers Exteriors discuteixin si es pot trobar una altra forma més suau o flexible de deixar ben clar que les grans potències no recolzen Franco i el seu govern.

Truman: Em sembla bé. Proposo parlar d'aquesta proposta amb els ministres.

Churchill: M'hi he d'oposar. Crec que aquest assumpte ha de ser resolt en aquesta reunió pels líders dels governs. Interferir en assumptes interns d'altres països és una qüestió perillosa.

Stalin: No ho considero una qüestió interna d'Espanya, ja que el seu règim es va crear des de l'exterior i és un perill per a Europa.

Churchill: Tothom pot dir això del règim de qualsevol altre país.

Stalin: No, no hi ha cap règim com el d'Espanya en cap altre país d'Europa. No queda cap règim com aquest en cap altre país d'Europa.

Churchill: Portugal també podria ser condemnat per tenir un règim dictatorial.

Stalin: El que importa no és la dictadura. El règim de Portugal és el resultat d'un procés intern, mentre que el règim de Franco va ser instaurat des de l'exterior amb la intervenció de Hitler. Franco es comporta de manera provocadora i dona asil a nazis.

Churchill: [...] A la Guerra Civil Espanyola hi va haver una intervenció de les dues parts. L'URSS va intervenir a favor d'un bàndol, i Hitler i Mussolini a favor de l'altre. D'això ja fa temps. Crec que les accions que podríem decidir en aquesta reunió envers aquest problema servirien per consolidar Franco en el seu càrrec. I el govern britànic no donarà cap mena de suport a aquest règim, més enllà de les relacions comercials.

Truman: Proposo que siguin els ministres d'Afers Exteriors els que discuteixin si es pot trobar una altra forma més suau d'arribar a un acord sobre aquest assumpte.

Stalin: Proposo fer una avaluació del règim de Franco, incloent-hi les observacions que ha fet el senyor Churchill sobre la possible evolució dels esdeveniments a Espanya. La situació

del règim de Franco hauria de ser un dels punts de la declaració que hem de fer sobre Europa. Hauria de ser una declaració breu en la qual deixéssim clar que les nostres simpaties són pel poble espanyol i no pel seu règim. I suggereixo que deixem per a la deliberació dels ministres d'Afers Exteriors la forma com hem de fer aquesta declaració.

Churchill: No estic d'acord amb aquesta declaració. [...] Hi ha moltes coses que no ens agraden d'altres països, com Iugoslàvia o Romania. Jo no sé què opinen realment els espanyols [sobre el seu règim]. Hi ha moltes ombres en l'opinió dels espanyols. Crec que a la majoria els agradaria treure's del damunt Franco sense interferències estrangeres.

Truman: Suggereixo que passem a un altre tema i ja tornarem al punt d'Espanya més endavant.

Fragment de l'acta de la discussió sobre Espanya que va tenir lloc a la conferència de Potsdam (Alemanya), el 19 de juliol del 1945, mesos després del final de la Segona Guerra Mundial. Aquesta conferència va reunir el president dels Estats Units, Harry Truman, el secretari general del Comitè Central del Partit Comunista de la Unió Soviètica i president del Consell de Ministres, Iósif Dzhugashvili, *Stalin*, i el primer ministre britànic, Winston Churchill, amb l'objectiu d'acabar de discutir la situació d'Europa després de la guerra. Era la tercera reunió que mantenien els líders de les tres potències després de les conferències de Teheran (novembre del 1943) i Ialta (febrer del 1945).

El dia 2 d'agost del 1945 es va fer pública finalment la declaració de la conferència de Potsdam, que incloïa un paràgraf sobre Espanya. Deia així: «Els nostres tres governs creuen que tenen el deure d'assenyalar que no donaran suport a una sol·licitud d'admissió [a la futura Organització de les Nacions Unides, que seria fundada oficialment el mes d'octubre del 1945]

que sigui presentada per l'actual govern espanyol, el qual, havent estat establert amb el suport de les potències de l'Eix, no disposa, per raó dels seus orígens, de la seva naturalesa, dels seus antecedents i de la seva estreta associació amb els estats agressors, dels títols necessaris per justificar l'ingrés».

El 5 d'agost, el govern de Franco va respondre a aquesta declaració amb una nota del ministre d'Afers Exteriors, Alberto Martín-Artajo: «Davant la insòlita al·lusió a Espanya que conté el comunicat de la Conferència dels Tres a Potsdam, l'Estat espanyol rebutja, per arbitraris i injustos, aquells conceptes que l'afecten, i els considera conseqüència del fals clima creat per les campanyes calumniadores dels rojos expatriats i els seus afins a l'estranger».